

VỀ CHUYẾN THĂM MỸ CỦA CHỦ TỊCH HỒ CẨM ĐÀO - NHÌN TỪ CHIẾN LƯỢC NGOẠI GIAO TRUNG - MỸ

PGS. NGUYỄN HUY QUÝ

Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào vừa thực hiện chuyến thăm cấp nhà nước 4 ngày tới nước Mỹ, từ 18-21 tháng 1 năm 2011. Phát biểu trong cuộc họp báo chung ngay sau Hội nghị Thượng đỉnh Mỹ – Trung, Tổng thống Barack Obama cho rằng cuộc viếng thăm của Chủ tịch Hồ Cẩm Đào là một cơ hội để đặt nền móng cho quan hệ Mỹ – Trung trong vòng 3 thập kỷ tới. Còn Chủ tịch Hồ Cẩm Đào thì nhấn mạnh: Trong hoàn cảnh mới, với thách thức mới, Trung Quốc và Mỹ cần chia sẻ các lợi ích chung và có trách nhiệm chung lớn hơn đối với các vấn đề toàn cầu. Một số dư luận quốc tế cho rằng cuộc gặp Thượng đỉnh Trung – Mỹ lần này đã diễn ra trong không khí nồng ấm, nhưng không tạo được đột phá để giải quyết những bất đồng còn tồn tại trong quan hệ giữa hai nước.

Cần thấy rằng chuyến thăm Mỹ của Chủ tịch Hồ Cẩm Đào và Hội nghị Thượng đỉnh Trung – Mỹ lần này chủ yếu không phải là nhằm giải quyết những vấn đề cụ thể mà là nhằm xác định quan hệ Trung - Mỹ ở tầm chiến lược. Với mục tiêu đó, Hội nghị Thượng đỉnh Mỹ - Trung lần này

đã thành công đối với cả hai bên. Để thấy rõ điều đó, chúng ta cần phân tích bối cảnh lịch sử và những kết quả đạt được trong chuyến thăm Mỹ của Chủ tịch Hồ Cẩm Đào, từ đó dự đoán về triển vọng quan hệ Trung – Mỹ.

I. BỐI CẢNH LỊCH SỬ

Tổng thống B. Obama đề cập “30 năm tới” là có ý đối sánh với “30 năm qua”, kể từ khi Mỹ – Trung chính thức thiết lập quan hệ ngoại giao vào năm 1979. Chủ tịch Hồ Cẩm Đào đề cập chuyến thăm lịch sử tới Mỹ của Đặng Tiểu Bình 32 năm trước cũng là có ý nhìn lại quan hệ Trung – Mỹ trong hơn 30 năm qua. Trong hơn 30 đó, cục diện thế giới đã trải qua nhiều cuộc đổi thay, quan hệ Trung – Mỹ cũng đã trải qua nhiều bước thăng trầm. Đến nay mặt cùng chung lợi ích giữa Trung Quốc và Mỹ rộng mở hơn bao giờ hết, nhưng sự mâu thuẫn về lợi ích giữa hai nước cũng sâu sắc chưa từng có. Làm thế nào để kết hợp giữa hợp tác và cạnh tranh vì lợi ích tối đa của mỗi nước trong bối cảnh lịch sử mới là mục tiêu chủ yếu của cuộc gặp Thượng đỉnh Trung – Mỹ lần này.

So với bối cảnh lịch sử khi Đặng Tiểu Bình thăm Mỹ vào đầu năm 1979 thì cục diện quốc tế và quan hệ song phương Trung – Mỹ hiện nay đã thay đổi. Liên kết Mỹ – Trung không còn nhằm mục tiêu chủ yếu chống lại đối thủ chung là Liên Xô nữa. Trung Quốc cũng không còn ở thế yếu như 30 năm trước nữa, mà đã trở dậy mạnh mẽ, trong khi thế và lực của Mỹ đang suy giảm tương đối, mặc dầu vẫn duy trì được vị thế siêu cường duy nhất với sức mạnh áp đảo về kinh tế, quân sự, khoa học công nghệ v.v...

Chiến tranh lạnh kết thúc, Liên Xô giải thể, đã tác động mạnh vào quan hệ Trung – Mỹ. Chính sách của Mỹ đối với Trung Quốc đã mất cơ sở quan trọng là chống Liên Xô. Mỹ hy vọng Trung Quốc sẽ lao theo “vết xe đổ” của Liên Xô. Nhân sự kiện Thiên An Môn mùa hè 1989, Mỹ và các nước đồng minh đã triển khai chiến lược trừng phạt và cô lập Trung Quốc, từng bước chuyển trọng tâm chiến lược an ninh từ Tây sang Đông. Trong khi đó, Trung Quốc chuyển chiến lược ngoại giao sang thế thủ, Đặng Tiểu Bình chủ trương “không đối đầu” với Mỹ và vẫn tiếp tục tăng cường quan hệ với các nước phương Tây để phát triển. Trong những năm 90 của thế kỷ trước, cải cách phát triển của Trung Quốc đã bước đầu thành công, trong khi quá trình toàn cầu hóa kinh tế thế giới diễn ra nhanh chóng. Trong bối cảnh đó, đến đầu nhiệm kỳ II của Tổng thống B.Clinton, chính sách về Trung Quốc của Mỹ đã được xác định rõ hơn. Qua chuyến thăm Mỹ của Chủ tịch Giang Trạch Dân năm 1997 và chuyến thăm Trung Quốc của Tổng thống B.Clinton năm 1998 hai bên đã xác định quan hệ Trung – Mỹ là “quan hệ đối tác hợp tác có tính xây dựng”.

Trong thập niên đầu tiên của thế kỷ XXI quan hệ Trung – Mỹ đã có những bước phát triển tương đối ổn định. Cuộc khủng hoảng tài chính toàn cầu vừa qua đã tác động không nhỏ vào quan hệ Trung – Mỹ, Mỹ và Trung Quốc thấy cần phải hợp tác với nhau để ra khỏi khủng hoảng, nhưng đồng thời cũng mâu thuẫn nhau gay gắt về lợi ích.

Tổng thống B. Obama lên cầm quyền với khẩu hiệu “thay đổi nước Mỹ” về nội trị và ngoại giao. Chính sách đối với Trung Quốc đã thể hiện trong chuyến thăm Trung Quốc của Tổng thống Obama cuối năm 2009. Người ta hy vọng chuyến thăm đó sẽ tạo ra “bước khởi đầu mới” của quan hệ Mỹ – Trung. Nhưng năm 2010 lại là năm quan hệ Mỹ – Trung đã trải qua những căng thẳng cả về chính trị an ninh và về kinh tế – thương mại, hai bên nhận thức sâu sắc hơn tầm quan trọng và tính phức tạp của mối quan hệ giữa hai nước.

Trong bối cảnh đó, hai bên Trung – Mỹ đều hy vọng thông qua chuyến thăm Mỹ của Chủ tịch Hồ Cẩm Đào tìm ra được tiếng nói chung trên tinh thần “cầu đồng tồn dị”, tạo ra một khung quan hệ có tính chiến lược tương đối ổn định trong những thập kỷ tiếp theo của thế kỷ XXI, vì lợi ích của mỗi bên. Xét từ góc độ đó, chuyến thăm Mỹ của Chủ tịch Hồ Cẩm Đào và Hội nghị Thượng đỉnh Trung – Mỹ lần này đã đạt được kết quả và tương đối thành công đối với cả hai bên. Kết quả thể hiện ở “Tuyên bố chung Trung – Mỹ”: Xác lập khung quan hệ Trung – Mỹ trong những thập kỷ tới; xác định cam kết song phương và đơn phương về phương hướng giải quyết vấn đề trong quan hệ giữa hai nước, quyết định về biện pháp giải quyết vấn đề; và thỏa thuận một số vấn đề ngắn hạn trong quan hệ song phương và quốc tế.

II. KẾT QUẢ CHUYẾN THĂM

Kết quả Hội nghị Thượng đỉnh Trung – Mỹ nhân chuyến thăm Mỹ của Chủ tịch Hồ Cẩm Đào được phản ánh trong “Tuyên bố chung Trung – Mỹ (công bố ngày 19/1/2011, tại Washington) chủ yếu gồm mấy mặt sau đây:

1. Hai bên đã “tái cam kết nỗ lực xây dựng quan hệ Trung – Mỹ tích cực, hợp tác, và toàn diện, đồng thời “cùng nỗ lực xây dựng quan hệ đối tác hợp tác tôn trọng lẫn nhau, cùng có lợi, cùng thắng, vì lợi ích chung của mỗi nước”, trước những cơ hội và thách thức của thế kỷ XXI.⁽¹⁾

“Tuyên bố chung Trung – Mỹ ngày 29/10/1997, nhân chuyến thăm Mỹ của Chủ tịch Giang Trạch Dân đã xác định “quan hệ đối tác chiến lược có tính xây dựng” giữa hai nước “Tuyên bố chung Trung – Mỹ” ngày 17/11/2009 nhân chuyến thăm Trung Quốc của Tổng thống B. Obama đã xác định “quan hệ Trung – Mỹ, tích cực hợp tác trong thế kỷ XXI”⁽²⁾ Tuyên bố chung Trung – Mỹ lần này lại bổ sung và nhấn mạnh phương châm “tôn trọng lẫn nhau, cùng có lợi, cùng thắng, vì lợi ích chung của hai nước, trước những cơ hội và thách thức của thế kỷ XXI. Sự bổ sung và nhấn mạnh phương châm đó một mặt phản ánh vị thế của Trung Quốc trong tương quan với Mỹ, mặt khác phản ánh tầm quan trọng của mối quan hệ đối với cả hai bên “trước những cơ hội và thách thức của thế kỷ XXI”.

Mặc dầu quan hệ Trung – Mỹ trong thế kỷ XXI vẫn tiếp tục phức tạp, hợp tác và cạnh tranh đan xen, nhưng sự xác định

phương châm nói trên đã tạo nền tảng cho các chính sách của hai nước trong những thập kỷ tới, giữ cho chiều hướng tiến triển của quan hệ Trung – Mỹ duy trì được thể ổn định tương đối, có lợi cho cả hai bên. Đối với Trung Quốc thì mặc dầu đã mạnh lên, nhưng vẫn chưa hoàn thành hiện đại hóa, vẫn là nước đang phát triển, trong thời gian tương đối dài, vẫn rất cần sự hợp tác với Mỹ trên nhiều lĩnh vực. Chủ tịch Hồ Cẩm Đào đã nhấn mạnh “Hai nước Trung – Mỹ chưa bao giờ có lợi ích chung rộng mở, có trách nhiệm chung trọng đại như ngày nay”⁽³⁾. Nhằm thúc đẩy quan hệ Trung – Mỹ phát triển ổn định trong tương lai, Chủ tịch Hồ Cẩm Đào đưa ra chủ trương 5 điểm:

(1). “Xuất phát từ đại cục, với tầm nhìn xa, tích cực thúc đẩy quan hệ đối tác Trung – Mỹ...”

(2). “Nắm bắt thời cơ, thúc đẩy sáng tạo, ra sức tạo lập cục diện mới cho hợp tác kinh tế Trung – Mỹ cùng có lợi, cùng thắng...”.

(3). Tăng cường tiếp xúc, trao đổi, hiệp đồng và hợp tác chặt chẽ hơn trong việc ứng phó với những thử thách mang tính toàn cầu và các điểm nóng quốc tế và khu vực...

(4). Tăng cường hữu nghị, hướng tới tương lai, tích cực khuyến khích các giới xã hội giao lưu hữu nghị...

(5). Tôn trọng lẫn nhau, đối đãi bình đẳng, xử lý thỏa đáng các vấn đề nhạy cảm quan trọng....”⁽⁴⁾.

Như vậy, phương châm chiến lược quan hệ Trung – Mỹ trong giai đoạn mới đã được xác định, thể theo lợi ích của cả hai bên, Trung Quốc đã tiến thêm một bước trong quá trình tiến tới bình đẳng trong quan hệ với Mỹ”.

2. Hai bên đã có những cam kết song phương, hoặc tuyên bố đơn phương về nguyên tắc và phương hướng giải quyết những vấn đề quan trọng trong quan hệ giữa hai nước.

- Hai bên đều cho rằng quan hệ Trung - Mỹ “vừa quan trọng vừa phức tạp”, nhưng về lợi ích chung, đều cam kết ra sức xây dựng và tăng cường lòng tin chiến lược, mở rộng nhận thức chung, xử lý bất đồng, tăng cường hợp tác trên các lĩnh vực.

- Đối với các vấn đề cạnh tranh chiến lược trên thế giới và tại khu vực Châu Á - Thái Bình Dương “phía Mỹ tái khẳng định hoan nghênh một Trung Quốc lớn mạnh, phồn vinh, thành công, phát huy vai trò lớn hơn trong công việc quốc tế. Phía Trung Quốc hoan nghênh những nỗ lực của nước Mỹ, với tư cách là một quốc gia trong khu vực, cho hòa bình, ổn định và phồn vinh của khu vực”.

- Về vấn đề Đài Loan, “hai bên nhấn mạnh tầm quan trọng của vấn đề Đài Loan trong quan hệ Trung - Mỹ”. “Phía Trung Quốc nhấn mạnh vấn đề Đài Loan thuộc chủ quyền và toàn vẹn lãnh thổ của Trung Quốc, hy vọng phía Mỹ tuân thủ những cam kết liên quan, thấu hiểu và ủng hộ lập trường của Trung Quốc về vấn đề này”. Nhưng phía Mỹ chỉ tuyên bố “thực thi nghiêm túc chính sách một nước Trung Quốc, tuân thủ các nguyên tắc trong Thông cáo chung Trung - Mỹ” và “ủng hộ quan hệ hai bờ phát triển một cách hòa bình”.

- Về vấn đề nhân quyền, mặc dầu bất đồng về quan điểm, nhưng “hai bên sẽ giải quyết những bất đồng về vấn đề nhân quyền trên tinh thần bình đẳng và tôn trọng lẫn nhau, thể theo các văn kiện quốc tế, thúc đẩy và bảo hộ nhân quyền”. Hai

bên cũng nhấn mạnh “nhân dân các nước có quyền lựa chọn con đường phát triển của mình, các nước cần tôn trọng mô hình phát triển được lựa chọn của nhau.

- Về quan hệ quân sự, “hai bên Trung - Mỹ xác nhận: mối quan hệ lành mạnh, ổn định, đáng tin cậy giữa hai quân đội là một bộ phận quan trọng tạo nên nhận thức chung giữa Chủ tịch Hồ Cẩm Đào và Tổng thống Obama về quan hệ Trung - Mỹ tích cực, hợp tác, toàn diện. Hai bên nhất trí cho rằng, cần phải tăng cường đối thoại và tiếp xúc ở các cấp, để giảm hiểu nhầm, nghe nhầm, phán đoán nhầm, tăng hiểu nhau, mở rộng lợi ích chung...”.

- Về hòa bình và an ninh tại châu Á - Thái Bình Dương và các khu vực khác trên thế giới “hai bên cho rằng Trung - Mỹ có lợi ích chung, đồng ý tăng cường trao đổi và hiệp đồng, đối phó với những thách thức khẩn cấp tại khu vực và trên toàn cầu...”.

- Về vấn đề vũ khí hạt nhân, “Trung Quốc và Mỹ sẽ nỗ lực để thực hiện mục tiêu cuối cùng về một thế giới không có vũ khí hạt nhân, nhấn mạnh cần phải tăng cường hệ thống quốc tế cấm phổ biến vũ khí hạt nhân để đối phó với nguy cơ phổ biến vũ khí hạt nhân và khủng bố hạt nhân...”.

- Về quan hệ kinh tế - thương mại, hai bên đồng ý “xây dựng quan hệ đối tác kinh tế toàn diện, cùng có lợi... tăng cường trao đổi và hợp tác về chính sách kinh tế vĩ mô... Nước Mỹ sẽ giảm thiểu có trọng điểm thâm hụt ngân sách Liên bang... Trung Quốc sẽ tiếp tục mở rộng nhu cầu nội địa... tiếp tục thúc đẩy cải cách cơ chế hình thành tỷ giá hối đoái đồng NDT... Hai bên đồng ý tích cực giải quyết các tranh chấp song phương về thương mại và đầu tư trên tinh thần xây dựng, hợp tác, hai bên cùng có lợi.

3. Hai bên đã có những thoả thuận về cơ chế, giải pháp nhằm giải quyết các vấn đề trong quan hệ giữa hai nước

- Hai bên thoả thuận tháng 5/2011, tại Washington sẽ tiến hành vòng 3 “Đối thoại Trung - Mỹ về chiến lược và kinh tế”; trong nửa sau năm 2011, tại Trung Quốc, tiến hành Hội nghị Thương mại Trung - Mỹ lần thứ 22.

- Hai bên thoả thuận trước ngày tiến hành vòng 3 “Đối thoại Trung - Mỹ về chiến lược và kinh tế” sẽ khôi phục đối thoại chuyên gia luật pháp và tiến hành “Đối thoại Trung - Mỹ về nhân quyền”.

- Về quan hệ quân sự, hai bên thoả thuận tiếp tục các cơ chế hiện hành, tiếp tục thực hiện “thoả thuận 7 điểm” giữa Phó Chủ tịch Quân uỷ Trung ương Trung Quốc Từ Tài Hậu và Bộ trưởng Quốc phòng Mỹ Gates tháng 10/2009. Phía Mỹ hoan nghênh Tổng tham mưu trưởng Quân đội Nhân dân Trung Quốc Trần Bình Đức thăm Mỹ vào nửa sau năm 2011.

- Về tiếp xúc cấp cao, Trung Quốc mời Phó Tổng thống Mỹ Biden thăm Trung Quốc vào nửa sau năm 2011, phía Mỹ hoan nghênh Phó Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình sau đó thăm Mỹ.

- Về vấn đề hạt nhân Bắc Triều Tiên hai bên kêu gọi thực hiện những bước đi cần thiết để sớm nối lại tiến trình đàm phán 6 bên.

- Về quan hệ kinh tế – thương mại, hai bên nhất trí tại cuộc Đối thoại Trung - Mỹ về chiến lược và kinh tế lần thứ 3 tổ chức vào tháng 5 năm nay sẽ “xác định hơn nữa khung hợp tác kinh tế toàn diện” giữa hai nước.

Ngoài ra, nhân chuyến thăm Mỹ lần này của Chủ tịch Hồ Cẩm Đào hai bên

Trung - Mỹ đã đi tới thoả thuận về một số vấn đề cụ thể khác trong quan hệ hợp tác như: Thúc đẩy hợp tác về công nghệ vũ trụ (năm 2011 phía Mỹ sẽ mời một phái đoàn Trung Quốc sang thăm Cục Hàng không vũ trụ Mỹ); hai bên thoả thuận sẽ ký Nghị định thư gia hạn Hiệp định về hạt nhân; phía Trung Quốc hoan nghênh phía Mỹ cam kết sớm công nhận kinh tế thị trường của Trung Quốc v.v... Đặc biệt là nhân dịp này, Trung Quốc đã ký một loạt các hợp đồng nhập khẩu hàng Mỹ với giá trị 45 tỷ USD.

III. TRIỂN VỌNG QUAN HỆ TRUNG - MỸ

Có nhiều đánh giá của giới bình luận quốc tế về chuyến thăm Mỹ vừa qua của Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào, trong đó có ý nghĩa khái quát nhất có lẽ là đánh giá của chính Tổng thống Barack Obama: Chuyến thăm đã đặt nền móng cho quan hệ Mỹ - Trung trong những thập niên tới. Vấn đề chúng ta cần hiểu “những nền móng” đó là gì? Và trên những nền móng đó, những gì có thể xảy ra trong quan hệ Trung - Mỹ trong những thập niên tới?

Cơ sở, hay “nền móng” của quan hệ Trung - Mỹ gồm hai mặt: Mặt thống nhất về lợi ích chung và mặt mâu thuẫn về lợi ích riêng. Do vậy, thực chất của quan hệ Trung - Mỹ cũng gồm hai mặt: Mặt hợp tác và mặt cạnh tranh. Trong bối cảnh lịch sử mấy chục năm qua, trong quan hệ Trung - Mỹ, phía Mỹ ở thế mạnh siêu cường, Trung Quốc ở thế “đang phát triển”, do vậy chính sách của Mỹ đối với Trung Quốc là kết hợp giữa “kiềm chế” và “hợp tác”, chính sách của Trung Quốc đối với Mỹ là kết hợp giữa “hợp tác” và “chống kiềm chế”. Cục diện thế giới đã từng bước thay đổi theo xu thế toàn cầu hóa và cán

cân so sánh thế và lực ngày càng nghiêng về phía Trung Quốc, làm cho lợi ích chung Trung - Mỹ càng quan trọng hơn, nhưng mặt mâu thuẫn về lợi ích giữa hai nước cũng sâu sắc hơn. Trong bối cảnh lịch sử mới, Trung Quốc và Mỹ cần một chiến lược ngoại giao phù hợp hơn trong quan hệ giữa hai nước.

Đặc điểm chung của quan hệ Trung - Mỹ trong những thập kỷ tới là gì? Có người cho rằng mặt hợp tác sẽ tăng cường hơn, người khác lại cho rằng mặt cạnh tranh sẽ quyết liệt hơn. Cả hai quan điểm đều có cơ sở khoa học và cơ sở thực tiễn. Thế nhưng phải chăng trong tương lai gần có thể dự báo được, mặt hợp tác có vai trò chi phối trong quan hệ Trung - Mỹ, và tuy mâu thuẫn sâu sắc, cạnh tranh Trung - Mỹ sẽ được hai bên kiềm chế để không dẫn đến xung đột. Những động thái mới đây trong quan hệ Trung - Mỹ, bao gồm kết quả chuyến thăm Mỹ của Chủ tịch Hồ Cẩm Đào vừa qua đã thể hiện xu thế đó.

Nội dung hợp tác và cạnh tranh giữa Trung Quốc và Mỹ hiện nay chủ yếu diễn ra trong quan hệ chính trị, an ninh và quan hệ kinh tế – thương mại.

Về chính trị an ninh, chính phía Mỹ đã thấy rằng sự trỗi dậy của Trung Quốc là không thể kiềm chế được, vấn đề là làm thế nào để sự trỗi dậy đó không làm tổn hại mà phù hợp với lợi ích của nước Mỹ. Diễn văn của Obama tại Thượng Hải trong chuyến thăm Trung Quốc tháng 11/2009 đã có hàm ý đó: “Nhờ có sự hợp tác nên Hoa Kỳ và Trung Quốc sẽ thịnh vượng hơn, an toàn hơn. Chúng ta thấy điều đó là khả thi khi đặt căn cứ vào quyền lợi chung, và liên kết trên cơ sở sự tôn trọng lẫn nhau... Đó là lý do vì sao nước Mỹ đang nhấn mạnh rằng chúng tôi không tìm cách ngăn

cản sự vươn lên của Trung Quốc. Trái lại, chúng tôi chào đón một nước Trung Quốc thịnh vượng, thành công trong cộng đồng các quốc gia...”⁽⁶⁾. Mâu thuẫn về mặt chế độ chính trị, nhân quyền vẫn tồn tại, nhưng đã lùi xuống vị trí thứ yếu trong quan hệ Trung - Mỹ, nhường vị trí chủ yếu cho cạnh tranh địa – chính trị. Đó cũng là xu thế chung trong quan hệ giữa các nước lớn trong bối cảnh quốc tế hiện nay. Cuộc cạnh tranh đó chủ yếu không thể hiện trực tiếp, mà chỉ là gián tiếp, thông qua các địa bàn ngoại vi. Cạnh tranh địa – chính trị Trung - Mỹ hiện diện hầu khắp các khu vực xung quanh Trung Quốc – từ Đông Bắc Á đến Đông Nam Á, từ Nam Á đến Trung - Á, nhưng quan trọng nhất và nhạy cảm nhất vẫn là vấn đề Đài Loan.

Nhìn từ chiến lược ngoại giao của Trung Quốc, chiến lược ngoại giao thế thủ của Đặng Tiểu Bình đề xuất sau chiến tranh lạnh không còn hoàn toàn phù hợp với bối cảnh hiện nay trong điều kiện Trung Quốc đã lớn mạnh và có vị thế cao trên trường quốc tế, nhưng như vậy không có nghĩa là chiến lược đó không còn ý nghĩa và tác dụng đối với chiến lược ngoại giao của Trung Quốc trong giai đoạn hiện nay và trong tương lai gần, khi công cuộc hiện đại hóa chưa hoàn thành, Trung Quốc còn là nước đang phát triển, còn cần bối cảnh quốc tế hòa bình, còn cần hợp tác với Mỹ trên nhiều lĩnh vực trong trật tự quốc tế “một siêu nhiều cường”. Do vậy, trong thời gian tới, chiến lược ngoại giao của Trung Quốc vẫn là nhằm tăng cường và ổn định quan hệ Trung - Mỹ. Trong chuyến thăm Mỹ lần này, Chủ tịch Hồ Cẩm Đào cũng đã thể hiện xu thế đó trong phát triển của mình: “Trong thập niên đầu tiên vừa qua của thế kỷ XXI, nhờ sự nỗ lực chung của hai bên Trung - Mỹ trong việc

thúc đẩy quan hệ Trung - Mỹ tích cực, hợp tác, toàn diện, quan hệ Trung - Mỹ đã đạt tới bề rộng và chiều sâu chưa từng có. Trước tình hình cục diện thế giới và hai nước Trung - Mỹ không ngừng phát triển, đổi thay, làm thế nào mới có thể đưa quan hệ Trung - Mỹ lành mạnh ổn định vào thập niên tới? Câu trả lời vấn đề đó, trước hết cần nói rõ. Cơ sở phát triển quan hệ Trung - Mỹ là gì. Hai nước Trung - Mỹ từ trước tới nay chưa bao giờ có lợi ích chung rộng lớn, có trách nhiệm chung quan trọng như hiện nay”.

Có thể dự báo cạnh tranh địa – chính trị giữa Mỹ và Trung Quốc trong thời gian tới sẽ tiếp tục gay go và phức tạp tại khu vực châu Á - Thái Bình Dương và mức độ thấp hơn tại châu Phi và Mỹ Latinh, nhưng chủ yếu thông qua phương thức gián tiếp và cố gắng duy trì cục diện hòa bình, ổn định. Vấn đề Triều Tiên, vấn đề tranh chấp biển đảo dọc bờ Tây Thái Bình Dương, cùng với vấn đề Đài Loan vẫn là những điểm nóng nhạy cảm dễ gây tác động tới quan hệ Trung - Mỹ, nhưng trong thời gian có thể dự báo, ít nhất là trong 10 năm tới, cục diện hòa bình ổn định có nhiều khả năng vẫn được duy trì tại khu vực châu Á - Thái Bình Dương.

Quan hệ kinh tế thương mại Trung - Mỹ hiện đang ở thời điểm nhạy cảm và tương đối căng thẳng. Ngay trước ngày Chủ tịch Hồ Cẩm Đào lên đường thăm Mỹ, Quốc hội Mỹ đã thúc ép Chính phủ có chính sách cứng rắn hơn với Trung Quốc trong vấn đề tỷ giá hối đoái đồng NDT, trong khi Người phát ngôn Bộ Ngoại giao Trung Quốc tuyên bố Trung Quốc đã có những bước đi cần thiết trong vấn đề tỷ giá hối đoái giữa đồng NDT với đồng USD, nhưng đó không phải là nguyên nhân dẫn tới nhập siêu của Mỹ trong quan hệ

thương mại với Trung Quốc. Dư luận quốc tế cũng đã cảnh báo về một cuộc “chiến tranh tiền tệ”, chủ yếu giữa Trung Quốc và Mỹ. Cuộc thăm Mỹ của Chủ tịch Hồ Cẩm Đào, hội đàm giữa nguyên thủ hai nước mà kết quả thể hiện trong Tuyên bố chung đã không đưa ra những giải pháp cụ thể để giải tỏa những vướng mắc trong quan hệ kinh tế – thương mại, nhưng đã thoả thuận về phương hướng chung, giải pháp lớn, thể hiện quyết tâm của hai bên nhằm đi tới những giải pháp cụ thể, tránh khỏi nguy cơ “chiến tranh tiền tệ”, “chiến tranh thương mại”, tiếp tục đưa quan hệ kinh tế – thương mại Trung - Mỹ phát triển ổn định trên cơ sở cùng có lợi cho cả hai bên.

Hiện nay, hai nền kinh tế Trung - Mỹ đã gắn chặt vào nhau trong bối cảnh toàn cầu hóa kinh tế thế giới. Đối với Trung Quốc, quan hệ kinh tế – thương mại Trung - Mỹ có vai rất quan trọng. Nước Mỹ hiện là thị trường xuất khẩu hàng hóa thứ hai (sau EU) và là nguồn đầu tư chủ yếu vào Trung Quốc (Trung Quốc là thị trường xuất khẩu hàng hóa của Mỹ, sau EU và Nhật Bản, và là chủ nợ lớn nhất của Mỹ với khoảng 900 tỷ USD trái phiếu Chính phủ Mỹ). Năm 1979 kim ngạch thương mại Trung - Mỹ mới chỉ là 5 tỷ USD, tới cuối thập kỷ vừa qua đã lên tới khoảng 400 tỷ USD mỗi năm, (năm 2010 là 380 tỷ USD). Vấn đề là Mỹ nhập siêu quá lớn (theo số liệu của Mỹ năm 2010 là trên 270 tỷ USD). Nguyên nhân chủ yếu dẫn tới tình trạng đó theo phía Mỹ là do tỷ giá hối đoái giữa đồng NDT và đồng USD không hợp lý, theo phía Trung Quốc là do chính bản thân kết cấu kinh tế Mỹ và chính sách hạn chế xuất khẩu công nghệ cao (nhất là công nghệ liên quan tới những lĩnh vực quân sự). Tranh chấp thương mại xoay quanh tỷ giá đồng Nhân dân tệ diễn ra từ

mấy năm nay. Phía Mỹ đòi Trung Quốc phải nâng giá đồng NDT lên khoảng 40%. Từ tháng 8/2005 đến tháng 8/2008 Trung Quốc đã nâng giá đồng NDT lên 21%, trong năm 2010 Trung Quốc cũng đã nâng giá đồng NDT lên 2,6%, trong tỷ giá với đồng USD. Trung Quốc cam kết sẽ “tiếp tục cải cách thể chế hình thành tỷ giá hối đoái đồng NDT”, nhưng không thể đáp ứng đòi hỏi của Mỹ và các đối tác phương Tây lập tức nâng giá đồng NDT đến mức gây thiệt hại quá lớn và gây mất ổn định cho nền tài chính Trung Quốc, trong khi dự trữ ngoại tệ trị giá gần 2.900 tỷ USD của Trung Quốc phần lớn bằng đồng USD, đang ngày càng mất giá. Quá trình chuyển từ dựa vào xuất khẩu sang tiêu dùng nội địa là chính trong phương thức phát triển kinh tế của Trung Quốc còn lâu dài và không phải dễ dàng, do vậy trong tương lai gần xuất khẩu vẫn đóng vai trò quan trọng trong tăng trưởng kinh tế, Trung Quốc vẫn kiên trì những biện pháp tạo thuận lợi cho hoạt động xuất khẩu. Đồng NDT chỉ có thể linh hoạt nâng giá với mức mà Trung Quốc cho là vừa phải chứ không thể đáp ứng yêu cầu của các đối tác thương mại, đồng thời Trung Quốc cũng sẵn sàng có những nhượng bộ cần thiết để giảm thiểu nhập siêu của phía Mỹ, hợp đồng mua hàng Mỹ trị giá 45 tỷ USD nhân chuyến thăm Mỹ của Chủ tịch Hồ Cẩm Đào là một động thái theo hướng đó. Về phía Mỹ, hợp tác Mỹ – Trung trong nhiều vấn đề song phương và quốc tế có vai trò cực kỳ quan trọng, nên mặc dầu chịu sức ép của Quốc hội, chính quyền Obama không thể thực hiện chính sách quá cứng rắn với Trung Quốc trong quan hệ kinh tế – thương mại. Quan tâm hàng đầu của chính quyền Obama trong những năm tới là vấn đề kinh tế, “chìa khoá là xuất khẩu”.

Tổng thống Obama đã quyết định trong 3 năm tới sẽ tăng mạnh xuất khẩu để giảm thiểu tỷ lệ thất nghiệp, và do đó sẽ nói lỏng kiểm soát xuất khẩu hàng công nghệ cao, xuất khẩu của Mỹ sang Trung Quốc do đó chắc chắn sẽ tăng. Với những lý do trên, có thể dự báo rằng mâu thuẫn và va chạm tiền tệ thương mại Trung - Mỹ sẽ tiếp tục tồn tại lâu dài, nhưng hầu như không có khả năng bùng nổ “chiến tranh tiền tệ” hay “chiến tranh thương mại” giữa hai nước.

Tóm lại, qua kết quả chuyến thăm Mỹ của Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào vừa qua có thể dự báo quan hệ Trung - Mỹ trong thời gian tới sẽ tiếp tục duy trì cục diện ổn định tương đối, trong điều kiện vị thế của Trung Quốc được nâng cao dần theo xu thế bình đẳng với Mỹ. Quan hệ Trung - Mỹ ngày càng tác động quan trọng tới tình hình thế giới, kể cả hai mặt hợp tác và cạnh tranh, ngày càng trở thành trục chính của quan hệ quốc tế trong khu vực và trên toàn cầu.

CHÚ THÍCH:

- (1) Tuyên bố chung Trung – Mỹ
http://news.xinhuanet.com/world/2011-01/20/content_121001428.htm
- (2) Tuyên bố chung Trung - Mỹ (17/11/2009)
http://news.xinhuanet.com/world/2009-11/17/content_1247589.htm.
- (3), (4) Hồ Cẩm Đào: “*Xây dựng quan hệ đối tác hợp tác Trung - Mỹ tôn trọng lẫn nhau, cùng có lợi, cùng thắng*”. Mạng Tân Hoa xã, Washington, 20/1/2011.
- (5) Diễn văn của B.Obama tại Thượng Hải, tháng 11/2009, <http://www.bbc.co.uk/Vietnamese/lg/World/2009/11/09116> Obama_Shanghai Speech, Sht...

